zontus, kurie išliko tik ties dviem šurfo profiliais. Perkasime aptikta XVI–XIX a. radinių bei paskirų žmogaus kaulų (moters skeleto fragmentai bei 3 moteriškos kaukolės) iš suardytų kapų. Nesuardytuose pjūviuose fiksuotas vertingas 3 horizontų kultūrinis sluoksnis. Apatinis šurfe fiksuotas horizontas gali būti pirminis ankstyviausias šios vietos paviršius, susiformavęs dar iki kapinių atsiradimo, galbūt XV–XVI a. pradžioje.

Neintensyvūs archeologiškai vertingo 0,7–1 m storio kultūriniai sluoksniai fiksuoti šurfuose 2, 5. Šurfas 2 tirtas vienoje iš vienuolyno namo cokolinio aukšto patalpų, vidinėje tolimiausios ŠV sienos pusėje, o šurfas 5, kuriame aptikta pavienių XVI–XIX a. radinių ir apardyta XIX a. pabaigos – XX a. pradžios akmenų nuogrinda, – ties vienuolyno namu, ŠV jo pusėje. Šurfuose fiksuoti neintensyvūs kultūrinio sluoksnio horizontai gali būti sietini su XVIII a. vienuolyno namo statybomis.

Šurfuose 1, 6 kultūrinis sluoksnis sunaikintas statant šalia esančius pastatus bei tiesiant inžinerinius tinklus. Šurfas 1 tirtas ties ligoninės pastatų komplekso P korpuso kampu, vidiniame šio korpuso ir jo pusiau apskrito priestato kampe. Jame aptikta tik XIX–XX a. statybinių šiukšlių. Šurfas 6 tirtas ties vienuolyno namu, jo V pusėje. Jame aptikta apardyta XIX a. pabaigos – XX a. pradžios akmenų nuogrinda, fiksuotas smarkiai permaišytas kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVI–XVIII a. radiniais.

2016 m. atliktų žvalgomųjų tyrimų metu surinkti ir suinventorinti 73 radiniai. Tyrimų rezultatai parodė, kad intensyviausi ir galbūt mažiausiai suardyti kultūrinio sluoksnio horizontai gali būti išlikę ties vienuolyno namu, jo PV pusėje.

Vasario 16-osios St. 10, 11

In 2016, 17 m² were excavated during a field evaluation on the grounds of the Lukiškės Dominican monastery and St Jacob's Hospital building complexes at Vasario 16-oji St. 10 and 11 in Vilnius. 70–310 cm thick cultural layers with horizons that should be dated to the 15th(?)–20th centuries, were recorded. Archaeologically valuable, 60–240 cm thick cultural layers with abundant late 16th–19th-century finds were discovered in test pits 3 (Fig. 1) and 4 (Fig. 2). Human bones from disturbed burials and perhaps this site's earliest archaeological(?) layer horizon, which should be dated to the 15th–early 16th centuries, were also found in test pit 4. Archaeologically valuable, 70–100 cm thick cultural layers with few finds were recorded in test pits 2 and 5. The cultural layer had been destroyed in test pits 1 and 6. The 73 finds discovered during the investigation were registered.

Arūnas Kalėjus,
Gintautas Rackevičius

Pylimo gatvė 30/2

2016 m. tyrinėtas didelis sklypas Vilniaus senamiesčio 29 kvartalo PR dalyje. Iš PV šį kvartalą riboja Pylimo, iš PR – Lydos, iš ŠR – Kėdainių gatvės (1, 2 pav.). Prie Pylimo gatvės išlikęs dviejų aukštų namas Pylimo g. 30/2, o prie Kėdainių gatvės – vieno aukšto avarinės būklės namas Kėdainių g. 9. Ankstyviausias šios miesto dalies apgyvendinimas siejamas su seniausiu Vilniaus pranciškonų vienuolyno įkūrimu XIV a. pabaigoje prie kelio į Trakus.

1979 m. Pylimo g. 30/2 namo sklype atliekant geologinius inžinerinius tyrimus, žemės kasimo darbus prižiūrėjo archeologas Adolfas

Jankauskas. Nedidelės apimties tyrimų metu viename tirtų šurfų surastas A rūsio skliauto viršus (2:A; 3:1, 2 pav.). 1981 m. centrinėje sklypo dalyje A. Jankauskas ištyrė 32 m^2 plotą (2 pav.). Paaiškėjo, kad šioje sklypo dalyje viršutiniai sluoksniai – iki 1,9 m gylio, suardyti,

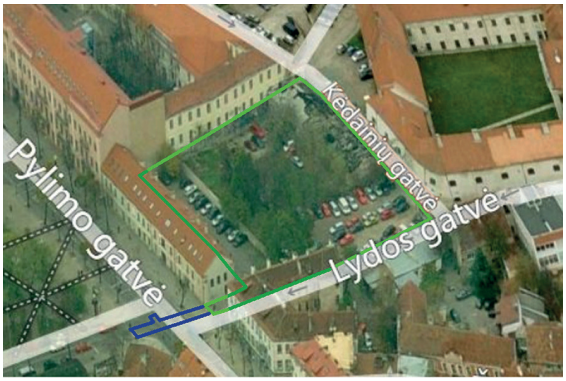

1 pav. Tyrinėjimų vieta: 1 (žalias kontūras) – detaliųjų tyrimų plotai; 2 (mėlynas kontūras) – žvalgymų plotai. G. Rackevičiaus brėž.

Fig. 1. The investigation site: 1 (green outline) – excavated areas; 2 (blue outline) – surveyed areas.

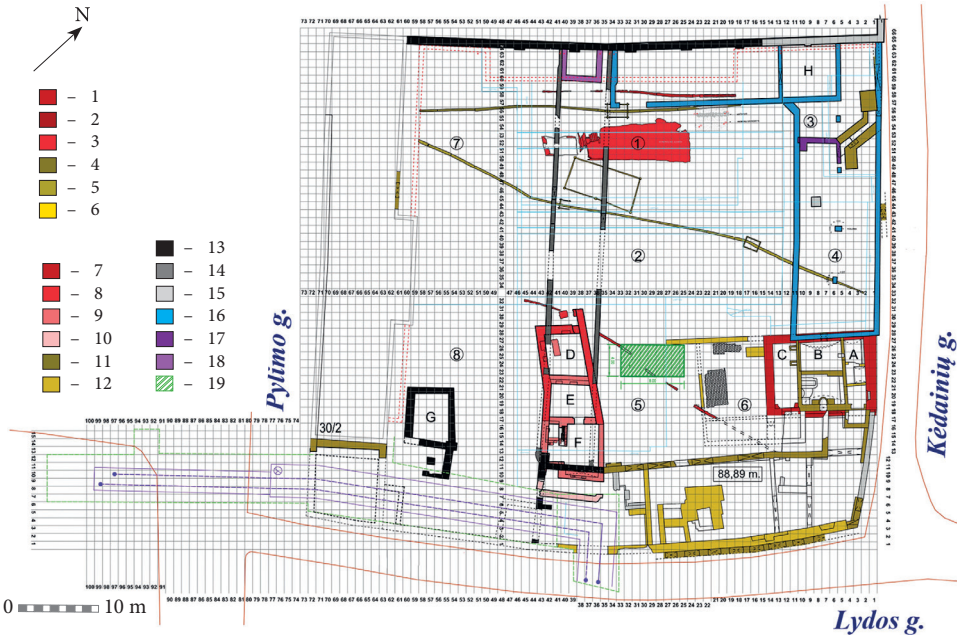

2 pav. Situacinis tyrimų plotų planas ir sklypo statinių raidos kartoschema: mediniai statiniai (1 – XVI a. (XVI a. pradžia?); 2 – XVI a. (XVI a. pabaiga); 3 – XVII a.; 4 – XVIII a. 5 dešimtmetis; 5 – XVIII a. 7 dešimtmetis; 6 – XVIII a. 9 dešimtmetis); mūriniai statiniai (7 – XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia; 8 – XVII a. I pusė; 9 – XVII a. II pusė; 10 – XVII a.pabaiga – XVIII a. pradžia; 11 – 1744–1777; 12 – 1790–1808; 13 – 1808–1845; 14 – 1845–1888; 15 – 1888–1900; 16 – 1902–1914; 17 – 1918–1938; 18 – po 1938 m.); 19 – 1981 m. tyrimų vieta. G. Rackevičiaus brėž.

Fig. 2. Situation plan of the investigated areas and a schematic showing the plot's development: wooden structures (1 – 16th century (early 16th?); 2 – 16th century (late 16th); 3 – 17th century; 4 – 1740s; 5 – 1760s; 6 – 1780s); masonry structures (7 – late 16th–early 17th century; 8 – first half of the 17th century; 9 – second half of the 17th century; 10 – late 17th–early 18th century; 11 – 1744–1777; 12 – 1790–1808; 13 – 1808–1845; 14 – 1845–1888; 15 – 1888–1900; 16 – 1902–1914; 17 – 1918–1938; 18 – after 1938); 19 – 1981 investigation site.

3 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios pirmojo namo ir XVII a. antrojo namo fragmentai: 1 – pirmojo namo C rūsio fragmentai ir XVIII a. patalpų virš A ir B rūsių fragmentai iš PV; 2 – A rūsys iš PR; 3 – B rūsys iš ŠV; 4 – antrojo namo fragmentai, rūsiai D, E, F iš PR. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 3. Fragments of the late 16th–early 17th-century first house and the 17th-century second house: 1 – fragments of basement C in the first house and fragments of the 18th-century rooms above basements A and B, as seen from the SW; 2 – basement A, as seen from the SE; 3 – basement B, as seen from the NW; 4 – fragments of the second house as well as basements D, E, and F, as seen from the SE.

apatiniai – permaišyti, viename gylyje aptikta XV–XVIII a. buitinės keramikos (*LIIR*, f. 1, b. 957). 1988 m. be archeologų priežiūros per visą sklypą tiestos inžinerinės komunikacijos (*LIIR*, f. 1, b. 1558), 1988, 1989 m. ties Lydos ir Kėdainių g. sankryža archeologas Gintautas Stankevičius ištyrė bendrą 455 m^2 dydžio plotą (*ATL 1988 ir 1989 metais*, 1990, p. 158–159). Tik apie 2 m^2 dydžio plote 3,5 m gylyje surastas sluoksnis su XIV a. pabaigos – XV a. keramika. Tirtos dviejų XVI a. vandentiekių, krosnies liekanos, mūrinių XVI a. (?) statinių fragmentai. Gausiausią radinių dalį sudarė XVII–XVIII a. keramika (*LIIR*, f. 1, b. 1663).

Iki 2016 m. tyrimų sezono pabaigos Pylimo g. 30/2 namo sklype ir Pylimo gatvėje ištirtas bendras 3976 m^2 plotas. Iš jo Pylimo g. 30/2 namo sklype detaliai ištirtas 3769 m^2 plotas, žvalgyta 207 m^2 plote, renovuojamos šilumotiekio trasos vietoje, po Pylimo gatve ir šaligatvio vietoje ties Pylimo ir Naugarduko gatvių sankryža (1 pav.). Surasti 12558 XIV a. pabaigos – XVIII a. radiniai: statybinės ir buitinės keramikos, stiklo, metalo, medžio dirbiniai, taip pat 3354 XIV a. pabaigos – XX a. ypatieji radiniai: monetos, prekių plombos, papuošalai, puošybos detalės, odos dirbiniai ir kt., surinktas 3171 gyvulių ir žvėrių kaulas, taip pat vieno žmogaus palaikai iš XIX a. suardyto palaidojimo. Paimti grunto mėginiai perduoti Vilniaus universiteto Bioarcheologijos tyrimų centrui.

Pylimo gatvės namo 30/2 sklype 2016 m. tirtuose plotuose XVII–XX a. kultūrinio sluoksnio storis siekė 3,5–6,1 m. Žemės paviršius nuolaidėjo ŠV kryptimi, nuo Lydos gatvės, Pylimo gatvės namo 28 ir Kėdainių gatvės namo 7 link, nuo H_{abs} 115,90 m iki 114,75 m per 1,15 m. Geltono smėlio įžemis didžiojoje tirto ploto dalyje pasiektas ties H_{abs} 111,70–112,00 m altitudėmis, o XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios – XIX a. I pusės pastatų rūsiuose – ties H_{abs} 109,40–111,00 m altitudėmis, XV–XVII a. duobėse ir XVI a. vandentiekio įkasimuose – ties H_{abs} 108,90–111,80 m altitudėmis (2:1–8 pav.).

Rasta nedaug XIV a. 4 ketvirčio – XV a. radinių, Prahos grašių ir jų klastočių, Kazimiero Jogailaičio denarų, keraminių puodų, puoštų horizontalia bangele, linijomis, įspaudais, charakteringo profilio kakleliais, fragmentų (4 pav.). Tai patvirtina naujausiuose mokslo darbuose išsakytą nuomonę, kad XIV a. 8 dešimtmetyje apgyvendinta buvo apie 6 ha dydžio šios Vilniaus dalies teritorija, į kurią patenka ir Pylimo gatvės namo 30/2 sklypas. Dauguma XIV–XV a. pavienių buitinės keramikos ir numizmatinių radinių rasta ankstyviausio, virš įžemio susiformavusio juodos žemės sluoksnio žemesnėje dalyje, kuri daugelyje vietų suardyta intensyvios ūkinės veiklos XVII a. Šalia randama ir vėlesnio laikotarpio XVI–XVII a. radinių (2:1–8 pav.). Išimtis – prie Kėdainių gatvės išlikusios XV a. duobių žemesniosios dalys ties H_{abs} 110,10–111,60 m altitudėmis (2:3, 4 pav.). Jų užpildo sluoksniuose surastas Prahos grašis, gotikinių formų pakabinamas kryželis, XV a. keraminių puodų, puoštų horizontalia bangele, fragmentų, juodos

4 pav. XIV a. pabaigos – XV a. radiniai: 1 – Prahos grašis, Vaclovas IV (?); 2 – Kazimiero Jogailaičio denaras; 3–6 – keramikinių indų fragmentai; 7, 8 – puodyninių koklių fragmentai. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 4. Late 14th–15th-century finds: 1 – a Prague groat, Wenceslaus IV (?); 2 – a Casimir IV Jagiellon penny; 3–6 – fragments of ceramic vessels; 7, 8 – fragments of 'pot-shaped' stove tiles.

gludintos keramikos ąsočių, puoštų linijomis ir įspaudais, fragmentų, būdingų XV a. vidurio – II pusės importiniams indams, taip pat XV a. puodyninių koklių keturkampe ir keturlape anga fragmentų (4 pav.). Šių duobių įkasimo kontūrų viršus sunaikintas XVII a. lyginant buvusį žemės paviršių. Iš rašytinių ir ikonografinių šaltinių žinome, kad XVI a. pradžioje dabartinį Pylimo gatvės namo 30/2 sklypą nuo Pylimo gatvės skyrė Vilniaus miesto gynybinė siena. Jos ankstyviausia XVI a. pradžioje statyta apie 40 m ilgio atkarpa išlikusi tik šio namo rūsyje, o gatvės fasade eksponuojama siena ankstesnių architektūrinių tyrimų metu priskirta antrajam gynybinės sienos statybos etapui (*VAA*, f. 2, a. 11, b. 58–1045, 58–1050, 58–1069). Ties šio namo Lydos gatvės fasadu gynybinės sienos pamato tęsinys Rūdninkų vartų link sunaikintas XVIII a. viduryje įrengiant šio namo rūsį. Iki šių dienų išlikęs cilindrinio rūsio fragmentas ir du išorinių sienų fragmentai, palaikantys skliauto liekanas. Rūsys sunaikintas XX a. II pusėje tiesiant magistralinę šilumotiekio trasą bei kitas požemines komunikacijas (2 pav.).

Surasti du fragmentiškai išlikę XVI a. vandentiekiai. Pirmasis nutiestas ties dabartinio sklypo ŠV riba PV–ŠR kryptimi, antras – skersai sklypo, V–R kryptimi, Kėdainių ir Lydos gatvių sankryžos link (2:1, 5, 6 pav.). XVI a. vandentiekių mediniai vamzdžiai, sujungti 16–18 cm skersmens metalinėmis movomis, prastai išlikę. Sklypo ŠV dalyje, statmenai Pylimo ir Kėdainių gatvėms XVI a. (XVI a. pradžios?) vandentiekio tranšėja įkasta į geltono smėlio įžemį nuo H_{abs} 111,00 m altitudės iki 110,10 m altitudės. Vandentiekio atkarpa arčiau Kėdainių gatvės remontuota XVII a. Tuomet pakeisti vamzdžiai santykinai geriau išlikę, tačiau netinka dendrochronologinei analizei. XVII a. vamzdžių movos mažesnio, 10–12 cm skersmens. Atkarpoje arčiau Pylimo gatvės vandentiekis suardytas. Čia rastos tik kelios metalinės XVI a. vandentiekio movos (2:7 pav.).

Skersai sklypą, Lydos ir Kėdainių gatvės sankryžos link XVI a. (XVI a. pabaigoje?) nutiesta vandentiekio tranšėja nuo H_{abs} 112,60 m altitudės iki H_{abs} 111,00 m altitudės įkasta į geltono smėlio įžemį. Vandentiekio vamzdžiai, sujungti 15–18 cm skersmens movomis (2:5, 6 pav.), blogai išlikę.

Šio vandentiekio atkarpa arčiau Pylimo gatvės neišlikusi, o ties Lydos ir Kėdainių gatvių sankryža ištirta 1989 m. archeologinių tyrimų metu (*ATL 1988 ir 1989 metais*, 1990, p. 158, 159). Pagal 1989 m. tyrimų duomenis žinoma ir trečio XVI a. vandentiekio trasa, nutiesta lygiagrečiai, prie Lydos gatvės, ties jos šaligatviu, tačiau jos tęsinys Pylimo gatvės link sunaikintas XX a. II pusėje tiesiant magistralinę šilumotiekio trasą (2 pav.). XVI a. sklype susiformavęs sluoksnis ties H_{abs} 111,70–112,20 m altitudėmis išlikęs fragmentiškai, beveik visur suardytas XVII a. žemės darbų metu. Jame aptinkama ir XVII a. radinių. Išimtis – XVI a. ūkinės duobės žemesnioji dalis, ties H_{abs} 110,60–111,60 m altitudėmis yra išlikę medinės duobės kraštų pusrąsčių, kuolų ir lentų liekanų. Jos užpilde vėlesnių radinių nerasta. Duobės viršutinė ir V dalys perkastos XVII a. statant namo pamatus (2:5, D pav.). XVI a. pradžiai būdingų renesansinių koklių, nepadengtų glazūra ir glazūruotų daugiaspalve glazūra, fragmentų randama kartu su vėlesniais XVII a. radiniais. Rasta šio laikotarpio pusiau cilindrinių koklių, puoštų Šv. Kotrynos (?) ir pirmapradės nuodėmės (Adomas ir Ieva) siužetais, plokštinių koklių, puoštų rozetėmis, masverko, augaliniais motyvais fragmentų (5 pav.). Jie į kultūrinį sluoksnį pateko anksčiausiai XVII a. pradžioje (2:8 pav.). Kaip ir dauguma XVI a. buitinės keramikos, puodų, puodynių, gamintų iš baltos

molio masės, kurių išorė dažniausiai padengta geltonos, gintarinės spalvos glazūra, o vidaus kraštai žalios spalvos glazūra, tinklelio ornamentu puoštais peteliais, vazonų, vaistininkų indelių, puodų, net čerpių „vienuolių“, kurios XVI a. buvo mažai naudojamos, fragmentų rasta XVII a. sluoksniuose.

Didžioji XVI a. apyvartoje buvusių monetų dalis, pradedant XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje kaldintais Aleksandro denarais, baigiant XVI a. pabaigoje kaldintais Zigmanto III Vazos grašiais, randama XVII a. sluoksniuose. XVII a. sluoksnyje rasta unikali Zigmanto Vazos 3 grašių moneta, kaldinta 1588 m. Vilniaus kalykloje.

5 pav. XVI a. radiniai: 1, 2–5, 7, 8 – dubeninio ir plokštinių koklių fragmentai; 6 – Žygimanto Augusto dvidenaris, 1567 m. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 5. 16th-century finds: 1, 2–5, 7, 8 – fragments of 'bowl-shaped' and panel stove tiles; 6 – a 1567 Sigismund II August twopence.

6 pav. XVI a. pabaigos – XVIII a. monetos, lobis ir lobių fragmentai: 1 – Zigmanto Vazos trečiokas, 1588 m.; 2 – Ispanijos Nyderlandai, 1 taleris, 1620 m.; 3 – Jono Kazimiero šeštokas, 1667 m.; 4 – Jelizaveta I, grivenikas, 1752 m.; 5 – Jono Kazimiero šilingų lobis; 6, 7 – XVII a. I pusės monetų lobių (?) dalys. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 6. Late 16th–18th-century coins, a hoard, and hoard fragments: 1 – the 1588 Sigismund III Vasa threegroat; 2 – a 1620 Spanish Netherlands thaler; 3 – a 1667 John II Casimir sixgroat; 4 – a 1752 Elizabeth I grivna; 5 – a hoard of John II Casimir shillings; 6, 7 – part of a coin hoard(?) from the first half of the 17th century.

Jos reverse pavaizduoti Gedimino stulpai (vietoje Lenkijos erelio), averse – įprastas Zigmanto III Vazos Lenkijos karaliaus titulo įrašas papildytas jo švediškų titulu (6:1 pav.). Geltono smėlio įžemyje daugelyje vietų išlikusios tamsios juostos, iš kurių neatsekama buvusių medinių pastatų planinė struktūra, nors 1988–1989 m. tyrimų metu pastebėta, kad ties Lydos ir Kėdainių gatvių sankryža įžemyje išlikę XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje čia buvusių medinių pastatų pėdsakų (*LIIR*, f. 1, b. 1663a, p. 38). Iš XVIII a. pranciškonų dokumentų žinoma, kad XVII a. sklype buvo du mūriniai namai. 1655 m. aplink vienuolyną buvę pastatai labai nukentėjo. Kad galutinai nesugriūtų, XVII a. II pusėje pranciškonai įkeitė aplink vienuolyną buvusius pastatus miestiečiams iki gyvos galvos. XVIII a. pradžioje, 1714 m. situacija nesikeitė (*VAA*, f. 1019, ap. 11, b. 4602, p. 8(2)). XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje sklype prie Kėdainių gatvės pastatytas pirmasis mūrinis namas (2:A, B, C pav.). Išliko du šio laikotarpio rūsiai A ir B bei fragmentiškai išliko to paties laikotarpio rūsys C (3:1–3 pav.). XVII a. sklypo viduryje pastatytas antrasis mūrinis namas (2:D, E, F pav.). Fragmentiškai išlikę jo trijų rūsių D–F liekanų (3:4 pav.). Šio namo aplinkoje išlikę nedideli XVII a. akmenimis grįsti paviršiai (2:2, 5 pav.). Į ŠV nuo šio namo XVII a. pastatytas medinis karkasinės stulpinės konstrukcijos ūkinės paskirties namas (2:1 pav.). Jo sienų konstrukcijos menkai išlikusios. Pastato planinė struktūra aiškiai matoma pagal gerai išlikusias molio aslos liekanas ties H_{abs} 111,80–112,30 m altitudėmis. Pamatai mūryti iš akmenų ir rausvos molio masės plytų nuolaužų, rištų rausvo molio skiediniu. Namas padalintas į dvi apylyges dalis medine pertvara, iš kurios išlikęs apatinis tašytas rąstas su išilginiu grioveliu, į kurį buvo įstatomi apatiniai medinės pertvaros lentų galai (7:3 pav.).

7 pav. XVII–XVIII a. medinių statinių fragmentai: 1 – XVIII a. 7 dešimtmečio vandentiekio atkarpa ir XVII a. ūkinės duobės plotuose 1 ir 2 iš ŠR; 2 – XVII a. ūkinės paskirties pastato ir jo priestato fragmentai ir XVIII a. 5 dešimtmečio medinio vandentiekio atkarpa plote 1 iš PV; 3 – XVIII a. 9 dešimtmečio medinio statinio fragmentas plote 1 iš R. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 7. Fragments of 17th–18th-century wooden structures: 1 – a 1760s water pipe segment and 17th-century storage pits in areas 1 and 2, as seen from the NE; 2 – fragments of a 17th-century outbuilding, its extension, and a 1740s wooden water pipe segment, as seen from the SW in area 1; 3 – a fragment of a 1780s wooden structure in area 1, as seen from the E.

8 pav. XVII–XVIII a. radiniai iš akmens, metalo, odos ir vilnos: 1 – skrybėlė; 2 – raktas; 3 – diržo apkalas; 4 – diržas; 5 – grąžtas; 6 – sagtis; 7 – knygos viršelis; 8, 9 – batų padai; 10 – galąstuvas; 11 – bato pasagėlė; 12 – devocionalija. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 8. 17th–18th-century stone, metal, leather, and wool artefacts: 1 – a hat; 2 – a key; 3 – a belt fitting; 4 – a belt; 5 – a drill bit; 6 – a buckle; 7 – a book cover; 8, 9 – shoe soles; 10 – a whetstone; 11 – a heel plate from a shoe; 12 – a devotional.

9 pav. XVI a. pabaigos – XVII a. dubeninio (1) ir plokštinių koklių (2–9) radiniai. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 9. Late 16th–17th-century 'bowl-shaped' (1) and panel (2–9) stove tile finds.

Tuo laikotarpiu įrengta didžioji ūkinių duobių dalis. Jų kraštai iškloti mediniais pusrąsčiais ir kuolais. Rečiau naudotos lentos, vienos duobės viršuje rasta medinė statinė. Taip pat visuose tyrimų plotuose tirta daugybė duobių be medinių konstrukcijų. Šios duobės įkastos į geltono smėlio įžemį ties H_{abs} 108,90–112,60 m altitudėmis (2:1–8; 7:1 pav.). Duobių užpildų sluoksniuose rasta būdingų XVI–XVII a. statybinės ir buitinės keramikos, stiklo, metalinių dirbinių, odinės avalynės fragmentų, gausi osteologinė medžiaga, pavienių to laikotarpio monetų. Iš retesnių duobėse aptiktų radinių paminėtini vilnonė kepurė, taip pat odinis knygos viršelis (8:1, 7 pav.). XVII–XVIII a. I pusės sluoksniuose rasta XVI a. pabaigos –

10 pav. XVI–XVIII a. buitinės keramikos radiniai: 1 – gertuvė; 2, 9, 10 – puodynė; 3, 4 – lėkštės; 5, 7 – pypkių galvutės; 6 – vaistininko indelis; 8 – taupyklė. G. Rackevičiaus nuotr.

Fig. 10. 16th–18th-century household pottery finds: 1 – the flask; 2, 9, 10 – pottery; 3, 4 – plates; 5, 7 – pipe bowls; 6 – an apothecary container; 8 – a coin bank.

XVII a. plokštinių koklių, neglazūruotų, padengtų vien žalios, mėlynos ir baltos, rečiau polichromine glazūra, dažniausiai puoštų lubų kesonų, tęstinio ornamento gvazdikų, augaliniais, apkaustų, maureskos motyvais, rečiau – treliažo, dvikovos, herbinių koklių su liūtais skydnešiais, fragmentų. To laikotarpio sluoksniuose buvo ir dubeninių koklių keturkampe anga fragmentų. Daugelio jų vidus ir kraštai padengti vien žalios spalvos glazūra arba matomos glazūros dėmės (9 pav.). Taip pat rasta neglazūruotų puodų, dažniausiai padengtų žalios ir rudos spalvos glazūra, puodynių, lėkščių fragmentų, vazonų, kurių kraštai padengti žalios spalvos glazūra ir puoštų bangelių ornamentu, vaistininko indelių, tiglių, pypkių fragmentų (10 pav.). Net ir šiuose palyginti vėlai susiformavusiuose sluoksniuose visuose tyrimų plotuose buvo randama pavienių XV a. puodų fragmentų. Iš retesnių radinių minėtina XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios keraminė gertuvė, keramikos tyrinėtojo dr. Gedimino Vaitkevičiaus nuomone, unikali Lietuvos archeologinėje medžiagoje (10:1 pav.). Rasta to laikotarpio numizmatinės medžiagos – dažniausiai prekių plombų, liudijančių vilniečių prekybos ryšius, daugiausia didesnių nominalų XVI a. monetų ir įvairių nominalų XVII a. monetų (6:2, 3 pav.).

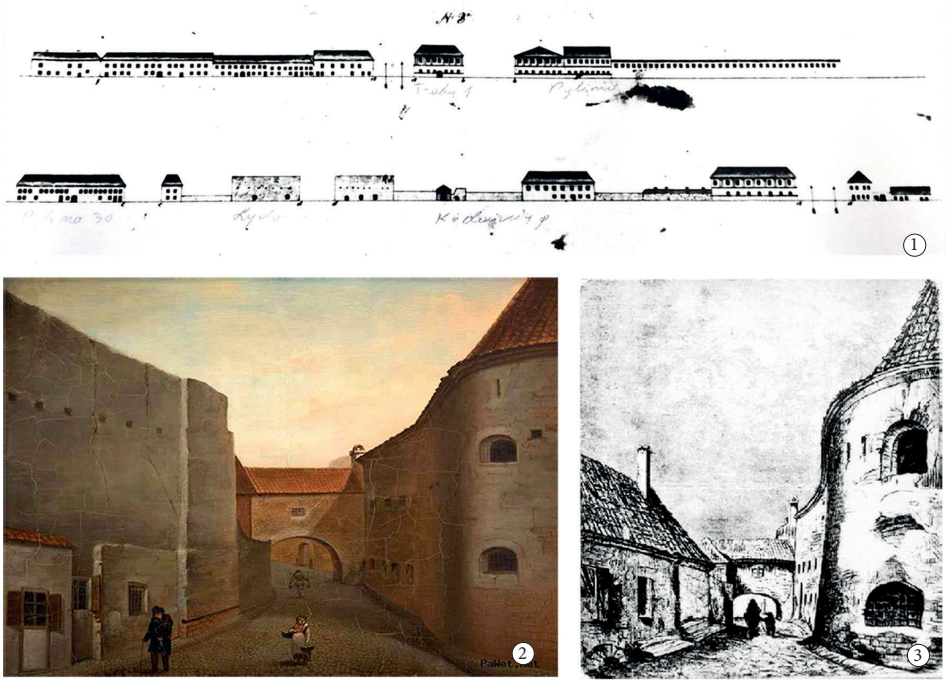

11 pav. XIX a. ikonografijos šaltiniai: 1 – Pylimo, Lydos, Kėdainių gatvių išklotinės, 1834 m.; 2 – Vincentas Dmachauskas „Gatvė Vilniuje“, 1854 m.; 3 – Vladislovas Dmachauskas „Kėdainių gatvė ir pranciškonų vienuolynas“, 1870 m. publikacija.

Fig. 11. 19th-century iconographic sources: 1 – a pictorial map of Pylimo, Lydos, and Kėdainių Streets, 1834; 2 – Vincentas Dmachauskas 'Gatvė Vilniuje' [The Street in Vilnius'], 1854; 3 – Vladislovas Dmachauskas 'Kėdainių gatvė ir pranciškonų vienuolynas' ['Kėdainių Street and the Franciscan Monastery'], 1870 publication.

Daugiausia rasta Jono Kazimiero šilingų. Iš retesnių radinių paminėtini Niurnbergo skaičiavimo žetonai. XVII a. I pusės sluoksnyje ties H_{abs} 112,50–112,60 m altitudėmis juodos žemės sluoksnyje surastos dėl intensyvios ūkinės veiklos prie miesto gynybinės sienos XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios dviejų (?) suardytų sidabrinių monetų lobių dalys (2:8 pav.). Pirmoji dalis – Zigmanto Vazos pusantrokas, 3 dvidenariai ir 5 šilingai (6:6 pav.), antroji – 6 Zigmanto Vazos dvidenariai ir Gdansko miesto ortas (6:7 pav.). Šio laikotarpio sluoksnyje, prie Kėdainių gatvės, ties H_{abs} 111,90 m altitude rasta suardyto monetų lobio dalis (2:3 pav.), kurią sudarė 5 sidabrinės monetos: Žygimanto Augusto denaras, neatpažinta sidabrinė moneta ir 3 Zigmanto Vazos šilingai. Didžiausia pagal monetų skaičių lobio dalis rasta XVIII a. 7 dešimtmečio vandentiekio perkasimo nesuardytoje sluoksnio dalyje ties H_{abs} 112,70 m altitude. Joje buvo ne mažiau kaip 305 Jono Kazimiero šilingai, ne mažiau kaip 14 sidabrinių Rusijos monetų „žvynelių“. Lobyje rastas žiedas ir šaukštas (2:4 pav.). Nemažas (144 monetos) lobis rastas rūsio C išorėje, XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios sluoksnyje, ties H_{abs} 113,20 m altitude (2:6, C pav.). Tai XVII a. 7 dešimtmečio Jono Kazimiero šilingų ir grandinėlės lobis (6:5 pav.). Taip pat surastos dar dviejų XVII a. monetų lobių dalys (po 7 monetas) (2:1 pav.). Galima manyti, kad tuo laikotarpiu šioje Vilniaus dalyje pranciškonų palivarke vyko intensyvi ūkinė veikla, čia buvo auginami gyvuliai, kurių mėšlo buvo gausiai randama ūkinių duobių užpildo sluoksniuose. Taip pat duobėse rastos odinės avalynės ir batų gamybos atraižos liudija čia dirbusius odminius (8:8, 9 pav.). Iš retesnių odinių dirbinių minėtinas diržo su įspaustu ornamentu fragmentas (8:4 pav.). Odminių darbo atliekas patvirtino ir osteologinės analizės duomenys. Apie metalo liejimą palivarko teritorijoje galima spręsti iš kelių fragmentiškai išlikusių gamybinės paskirties krosnių, randamų metalo gargažių ir tiglių fragmentų. Laikotarpio pabaigoje užpiltas antrojo XVII a. namo rūsys D, virš jo įrengta nauja pirmojo aukšto patalpa, namas išplėstas, seno rūsio D dalyje įrengtas naujas rūsys E, prie jo pristatyta nauja namo dalis su rūsiu F (2: D, E, F pav.; 3:4 pav.).

1744 m. pranciškonai pradėjo supirkinėti anksčiau įkeistus sklypus ir pastatus. Vienas jų, mūrinis namukas su vienu kambariu ir po juo esančiu apgadintu rūsiu, išpirktas iš Jeronimo Čechavičiaus. 1777 m. pranciškonų dokumentuose minima, kad namelis virtęs griuvėsiais, matyt, nukentėjo per 1748 m. gaisrą. Iš tų pačių metų mokesčių dokumentų aiškėja, kad pranciškonų palivarkas sujungtas iš kelių mūrinių namų. Aušrelė Racevičienė spėja, kad 1744–1777 m. susiformavusi sklypo pastatų situacija aiškėja iš Karolio Grunerto 1808 m. Vilniaus plano (*VAA*, f. 1019, ap. 11, b. 4602, p. 9, 10(3,4)). XVIII a. viduryje – II pusėje dabartinės Pylimo gatvės namo 30/2 sklype, pranciškonų palivarke suintensyvėjo statybos, įrengtos naujos pirmojo aukšto patalpos virš pirmojo namo rūsių (2: A, B, C; 3:1 pav.). Sklype stovėję du mūriniai namai sujungti nauju „L“ raidės plano pastatu ties Lydos ir Kėdainių gatvių sankryža. Šiuo laikotarpiu palivarko teritorija apjuosta nauja mūrine tvora, pastatytas naujas mūrinis namelis prie tvoros vartelių Kėdainių gatvėje. Tuo metu perstatyti ir pranciškonų namai prie miesto gynybinės sienos. Sklypo ŠV dalyje, šalia XVI–XVII a. naudoto vandentiekio XVIII a. 5 dešimtmetyje į pranciškonų vienuolyną Kėdainių gatvėje nutiestas naujas vandentiekis (2:1, 7; 7:2 pav.).

Vandentiekio griovys įkastas nuo H_{abs} 112,50 m altitudės iki H_{abs} 110,80 m altitudės. Jo vamzdžiai padaryti iš palyginti neblogai

išlikusių pušinių rąstų, sujungtų 10–12 cm skersmens metalinėmis movomis. Rąstai vandentiekiui gaminti iš 1739–1744 m. kirstų pušų (Rutilės Pūkienės tyrimai). Virš vandentiekio įrengtas medinis vandens šulinys (7:2 pav.). Jo vietoje vandentiekio vamzdyje prakirsta anga jo užpildymui. Netrukus, XVIII a. 7 dešimtmetyje per visą sklypą pranciškonų vienuolyno korpuso Kėdainių gatvėje link nutiestas antras šio laikotarpio vandentiekis (2: 1, 2, 4, 7; 7:1 pav.). Jo griovio kontūro viršus prie miesto gynybinės sienos buvo įkastas nuo H_{abs} 114,40 m altitudės, o prie Kėdainių gatvės – nuo H_{ab}113,80 m altitudės. Griovio dugnas siekė H_{abs} 111,30–111,80 m. Pušiniai rąstai vandentiekiui gaminti iš 1759, 1760 m. kirstų pušų. Virš šio vandentiekio buvo įrengti dar du nauji mediniai šuliniai. Mediniame vandentiekio vamzdyje šulinių vietose buvo prakirstos angos. Vieno šulinio anga buvo užkimšta mediniu kaiščiu. Tarp XVIII a. sklype nutiestų vandentiekių ties H_{abs} 113,70–113,40 m altitudėmis atidengtas XVIII a. 9 dešimtmečio medinio karkasinės stulpinės konstrukcijos namo liekanų viršus. Jo kampuose įkasti apskrito skersinio pjūvio rąstai, priešingose išilginėse sienose įkasti dar du rąstai, sujungti dvigubo pjovimo ir gaubtinėmis lentomis. Stulpai įkasti iki H_{abs} 113,00 m altitudės. Dendrochronologinių tyrimų duomenimis, vėliausi ir geriausiai išlikę pastato rąstai ir lentos pjauti iš 1788 m. vasarą kirstų pušų (7:3 pav.).

XVIII a. sklype sumažėjo ūkinių duobių. Šio laikotarpio ūkinių duobių kraštai, kitaip nei daugelio ankstesnių, iškloti medinėmis dvigubo pjovimo lentomis. Sklypo centrinėje dalyje XVIII a. nesuardytas duobės medinių konstrukcijų viršus atidengtas ties H_{abs} 113,00 m altitude (2:5 pav.). XVIII a. ūkinių duobių užpildo sluoksniuose rasta XVII–XVIII a. koklių, buitinės keramikos, stiklinių dirbinių fragmentų, odinės avalynės liekanų (2:5, 6 pav.). XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje buvusio Lydos g. 4/2 namo pusrūsiuose įrengtos dvi keramikos degimo krosnys (2 pav.). Viena jų – patalpoje 3 virš rūsio A – palyginti neblogai išlikusi (3:1 pav.). Keramikos gamybą liudija iki fabrikinės gamybos XVIII–XIX a. pradžiai būdingų lygiu paviršiumi padengtų perdegusios žalios spalvos glazūra, nuo karščio deformuotų plokštinių koklių radiniai XIX a. sluoksniuose. Šiuo laikotarpiu nutiestas akmenimis grįstas kelias, fragmentiškai išlikęs sklypo centrinėje dalyje (2:1, 2 pav.).

XIX a. I pusėje išplėstas buvęs Lydos gatvės namas 4/2, pastatytas naujas medinis namas su rūsiu G prie Lydos ir Pylimo gatvių sankryžos, jo pamatų liekanų viršus pasiektas ties H_{abs} 114,50 m altitude, du mediniai namai prie 363 ir 384 posesijas dalijusios tvoros (2:G pav.). Namas virš G rūsio nugriautas iki 1875–1901 m., jo rūsio siena nugriauta 1988 m. tiesiant nuotekų kanalizaciją. Tuo metu užpiltas pirmojo XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios namo rūsys C, užmūryta durų į B rūsį anga (2:B, C pav.). XIX a. II pusėje – XX a. naudoti tik du šio namo rūsiai A ir B (2:A, B pav.). Užpilti antrojo XVII a. namo rūsiai (2:E, F pav.). XIX a. viduryje perstatytas buvęs Lydos g. 4/2 namas, iš gamybinio jis tapo gyvenamuoju. Tai puikiai atspindi tėvo Vincento ir sūnaus Vladislovo Dmachauskų kūryba (11:2, 3 pav.). Galima manyti, kad namas ties Lydos ir Kėdainių gatvių sankryža perstatytas 1845–1870 m. laikotarpiu. XVII a. antrojo namo vietoje XIX a. viduryje (1845–1875 m.) pastatytas vieno aukšto medinis pastatas, padalijęs Pylimo gatvės namo 30/2 sklypą į du kiemus. Jo mūriniai pamatai fragmentiškai išlikę centrinėje sklypo dalyje, ties H_{abs} 113,50–115,40 m altitudėmis (2:1, 2, 5; 3 pav.). Tuo laikotarpiu pastatytas naujas medinis pastatas prijungtas prie buvusio Lydos

12 pav. XIX–XX a. I pusės kartografijos šaltinių sugretinimas: 1 – 1808 m. Vilniaus planas; 2 – 1845 m. Vilniaus planas; 3 – 1875 m. Vilniaus plano 1888 m. fragmentas; 4 – 1914 m. projektas, 1938 m. Vilniaus planas.

Fig. 12. A comparison of the cartographic sources from the 19th–first half of the 20th century: 1 – the 1808 plan of Vilnius; 2 – the 1845 plan of Vilnius; 3 – a fragment of the 1875 plan of Vilnius and the 1888 plan of Vilnius; 4 – the 1914 draft plan and the 1938 plan of Vilnius.

g. 4/2 namo sienos Kėdainių gatvėje, ir dar vienas medinis namas buvusio Kėdainių gatvės namo 9 vietoje. Jų liekanos sunaikintos XX a. pradžioje, statant Kėdainių gatvės 9 namą (12 pav.). XIX a. sluoksniuose rasta uniformų sagų su dalinių numeriais, kitokių metalinių sagų, to meto numizmatinės medžiagos, prekių plombų, daug statybinės ir buitinės keramikos radinių liekanų. Dėl intensyvių statybų XIX a. sluoksniuose, rūsių užpylimuose randama nemažai ir ankstesnio laikotarpio radinių. XX a. pradžioje pastatytas „L“ raidės plano Kėdainių gatvės 9 namas su rūsiu H ir vežimine (2:H pav.). XX a. II pusėje čia buvo įrengtas tuometinės Josifo Bartašiūno LTSR Vidaus reikalų ministerijos specialiosios vidurinės mokyklos garažas. Didžiojoje tyrimų ploto dalyje po asfalto danga fragmentiškai išlikęs XX a. I pusėje klotas kiemo grindinys, geriau išlikusioje vietoje jo viršus atidengtas ties H_{abs} 114,70–114,90 m altitudėmis. Tuo metu susiformavusi sklypo urbanistinės struktūros dalis matoma 1938 m. Vilniaus plane (12 pav.). Avarinės būklės Kėdainių g. 9 korpusas prie Kėdainių gatvės nugriautas 2016 m., o garažas – dar XX a. pabaigoje. XX a. sluoksniuose surasta daug XIX–XX a. numizmatinės medžiagos – prekių plombų ir monetų. XX a. viduryje buvo užpilti pirmojo XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios namo rūsiai A ir B prie Kėdainių gatvės (2:A, B pav.). Rūsių užpylimo sluoksniuose surasta daug XIX–XX a. radinių. A rūsio liekanos iš naujo archeologų „atrastos“ 1979 m. (2:A pav.). Kadangi XIX a. remonto metu rūsiuose paklotos grindys iš plytų buvo gerai išlikusios, nuspręsta jų neardyti. Atliekant mažos apimties tyrimus nustatyta, kad statybos laikotarpio rūsio A molinė asla ir B rūsio akmenimis grįstos grindys išlikusios ties H_{abs} 109,50 m altitude (2:A, B pav.). Viršutiniai XVIII–XX a. sluoksniai daugelyje tyrimų ir žvalgymų vietų pažeisti XIX–XX a. tiesiant požeminius inžinerinius tinklus. 1984–1985 m. nugriautas buvusio Lydos gatvės namas 4/2. Iki 2016 m. tyrimų pradžios didžiąją Pylimo g. 30/2 sklypo dalį užėmė automobilių stovėjimo aikštelė. 2016 m. dviejų mūrinių XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios ir XVII a. namų fragmentai, rūsiai A–F, KPD I Nekilnojamo kultūros paveldo vertinimo tarybos pripažinti Vilniaus senojo miesto vertingąja savybe (2:A, B, C, D, E, F pav.).

Pylimo St. 30/2

3976 m² were investigated on the plot at Pylimo St. 30/2 and in Pylimo Street itself: 3769 m² were excavated and 207 m² in Pylimo Street were surveyed (Fig. 1). During the inves-

tigation, 12 558 late 14th–18th-century bulk finds were discovered: structural ceramics, household pottery, and glass, metal, and wooden artefacts as well as 3354 late 14th–20th-century small finds: coins, merchandise seals, ornaments, decorative elements, leather artefacts, 3171 domestic and wild animal bones, and the remains of one person from a disturbed 19th-century burial.

Sparse finds from the fourth quarter of the 14th–15th centuries, Prague groats and counterfeit groats, Casimir IV Jagiellon pennies, and fragments of ceramic pots with horizontal straight and wavy lines, impressions, and necks of the characteristic profile (Fig. 4) were discovered. Isolated sherds of 14th–15th-century household pottery and numismatic finds were found in the lower part of the earliest layer, which had formed on top of the natural soil and had been disturbed in many places by intensive agricultural activities in the 17th century. 16th–17th-century finds were discovered alongside these finds (Figs. 2:1–8).

The lower parts of 15th-century pits survived near Kėdainių Street (Fig. 2:3, 4). Their fill layers contained a Prague groat, a Gothic style cross pendant, fragments of 15th-century ceramic pots decorated with a horizontal wavy line, fragments of burnished blackware pitchers decorated with lines and impressions characteristic of imported vessels from the mid–second half of the 15th century, and fragments of 15th-century 'pot-shaped' stove tiles (*Topfkacheln*) with square and quatrefoil mouths (Fig. 4). The upper contours of these pits were destroyed in levelling the former ground's surface in the 17th century.

In the early 16th century, the plot at present-day Pylimo St. 30/2 was separated from the street by the Vilnius City defensive wall. Its earliest, roughly 40 m long segment, which was built in the early 16th century, has survived only in this house's basement while the wall exhibited in the street façade is ascribed to the defensive wall's second construction stage. The two discovered fragments of 16th-century water pipes have survived fragmentally. The first, which runs SW–NE, was laid on the NW boundary of the present-day plot; the second runs diagonally E–W across the plot towards the intersection of Kėdainių and Lydos Streets (Fig. 2:1, 5, 6). A layer, which formed on the plot in the 16th century and contained 17th-century finds, had survived fragmentally, having been destroyed almost everywhere during 17th-century earthwork.

In the late 16th–early 17th century, the first masonry house on the plot was erected near Kėdainių Street (Fig. 2:A, B, C). In the 17th century, a second masonry house was built in the middle of the plot (Fig. 2:D, E, F) and a pole outbuilding with a wooden framework was also erected on the plot (Fig. 2:1). Its wall structures have survived poorly but the building's planned structure is clearly visible from the remains of the hard-packed clay floor which has survived in good condition (Fig. 7).

The bulk of the storage pits were created at that time. The pits' fill contains fragments of structural ceramics and household pottery, glass and metal artefacts, leather footwear characteristic of the 16th–17th centuries, abundant osteological material, and isolated contemporary coins (Figs. 5, 8, 9). Among the rarer finds discovered in the pits, a wool hat and a leather book cover should be mentioned (Fig. 8:1, 7).

In the mid–second half of the 18th century, construction became more active on the plot at present-day Pylimo St. 30/2 which was part of a Franciscan folwark, with the construction of new ground-floor rooms on top of the first house's basement (Figs. 2:A, B, C; 3:1). The two manor houses that stood on the plot were joined

to form an L-shaped building at the intersection of Lydos and Kėdainių Streets. During this period, the folwark's territory was encircled by a new masonry fence and a new manor house was erected near the fence's gate on Kėdainių Street. At the same time the Franciscan houses near the city's defensive wall were rebuilt.

In the 1740s–1760s, new water pipes were laid in Kėdainių Street in the direction of the Franciscan monastery (Figs. 2:1, 7; 7:2). In the 1780s, a pole house with a wooden framework was erected (Fig. 7:3).

The 17th–first half of the 18th-century layers contained late 16th–17th-century panel stove tiles (*Blattkacheln*), which were unglazed, covered with just green, blue, or white glaze, or more rarely polychrome glaze and frequently decorated with grids, a running design with dianthus, floral, geometric, or Moorish motifs, and more rarely with trellis, duelling, or armorial (with lion shield bearers) motifs as well as fragments of 'bowl-shaped' stove tiles (*Schüsselkacheln*) with a square mouth, many with just green glaze inside and on the edges or with visible glaze stains (Fig. 9), unglazed pots, pottery usually with green and brown glaze, plates, vases with green glaze on the lips and wavy decorations, apothecary containers, crucibles, and pipes, coins, and coin hoards (Figs. 6, 10). Even in these comparatively later layers, isolated 15th-century pot fragments were discovered in all of the excavated areas.

Among the rarer finds should be mentioned a late 16th–early 17th-century ceramic flask that is unique in Lithuanian archaeological material as well as a unique Sigismund III Vasa threegroat, which was minted at the Vilnius mint in 1588 and found in the 17th-century layer. The reverse has the columns of Gediminas instead of the Polish eagle while the ordinary inscription of 'Sigismund III Vasa, King of Poland' on the obverse also includes his Swedish title (Figs. 6:1, 10:1).

During the 19th–20th centuries, the plot at Pylimo St. 30/2 was used intensively with the old buildings being demolished, new ones being erected (Figs. 11, 12), and new underground utility lines being laid. A large quantity of numismatic material from that time was collected.

Giedrė Motuzaitė Motuzavičiūtė Keen, Justina Stankevičiūtė

Upės gatvė 21

2016 m. liepos–rugsėjo mėnesiais „Upės projektai" užsakymu vykdyti archeologiniai tyrimai Upės g. 21 esančiame sklype (1 pav.), kur statomas biurų paskirties pastatas su požemine automobilių stovėjimo aikštele. Šis sklypas anksčiau tyrinėtas du kartus: 2015 m. žvalgomuosius tyrimus atliko Linas Girlevičius. Darbų metu fiksuotas 0,7–3 m storio kultūrinis sluoksnis, aptiktas, kaip spėjama, švedų įtvirtinimų gynybinis griovys, datuojamas 1702 m. Dviejuose šurfuose aptikta žmonių kaulų bei jų nuolaužų – suaugusio individo bei paauglio (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 194–197). 2016 m. tiesiant elektros kabelį žvalgymus atliko Tomas Abraitis. Jų metu fiksuoti piltiniai XX a. sluoksniai.

Archeologiniai tyrimai vykdyti 3 etapais. Pirmiausia ištirtos 3 10x2 m dydžio perkasos. Nustatyta, jog sklypo P dalyje slūgsojo XX a. II pusės sluoksniai, supilti įrengiant automobilių aikštelę. Atsižvelgiant į reljefą, sluoksnių storis turėtų siekti apie 2,5 m. Perkasoje 2 nuo 10–50 cm gylio aptiktas iki 50 cm storio archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis su XVI a. pabaigos – XVII a. radiniais, tarp kurių dau-